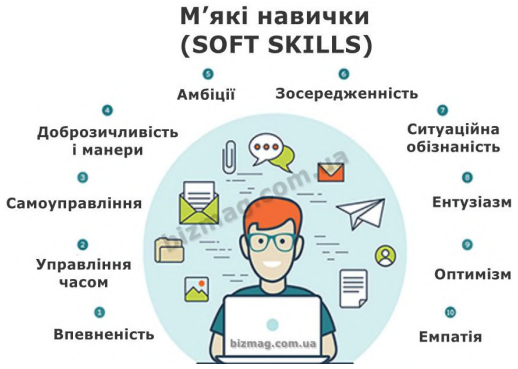
УДК 373.5.014

Наталія ЧОРНА,
директор КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради»;
Галина ДАХНЮК,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради»

Розвиток м'яких навичок учнів в умовах компетентнісного підходу Нової української школи

Висвітлено досвід дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня з теми розвитку м'яких навичок здобувачів освіти в умовах компетентнісного підходу Нової української школи. Окреслено три ключові етапи дослідження: діагностико-концептуальний, формувальний та узагальнювальний. Аналіз результатів експерименту засвідчив позитивну динаміку соціоемоційного розвитку школярів, зокрема, зростання рівнів комунікативної компетентності, критичного мислення, саморегуляції та соціальної відповідальності.

Представлено методичні рекомендації для педагогів, апробовані практичні кейси, вправи та специфіку використання форум-театру в освітньому процесі. Розкрито роль волонтерської та екологічної діяльності у формуванні життєстійкої особистісної траєкторії підлітків.

Ключові слова: *м'які навички (soft skills), Нова українська школа, форум-театр, рефлексія, волонтерська діяльність, компетентнісний підхід.*

Nataliia Chorna, Halyna Dakhniuk. Developing Students' Soft Skills within the Competency-Based Approach of the New Ukrainian School.

The article presents the experience gained from a regional-level research and experimental project on developing learners' soft skills within the competency-based approach of the New Ukrainian School. It outlines the three key stages of the study: the diagnostic and conceptual stage, the implementation stage, and the final evaluation stage. The findings demonstrate positive progress in students' social and emotional development, including improvements in communication competence, critical thinking, self-regulation, and social responsibility.

The authors also offer methodological recommendations for educators, along with field-tested practical case studies, learning activities, and guidance on the use of forum theatre in the educational process. In addition, the article highlights the role of volunteering and environmental initiatives in fostering adolescents' resilience and supporting their personal development.

Keywords: *soft skills, New Ukrainian School, forum theatre, reflection, volunteering, competency-based approach.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми розвитку м'яких навичок (soft skills) учнів зумовлена переходом від знаннєвої до компетентнісної моделі освіти. Сучасна школа має готувати учня до реального життя, де здатність ефективно взаємодіяти, вирішувати конфлікти та керувати власним часом важить не менше, ніж академічні успіхи. Окрім того, на сучасному етапі суспільного розвитку, що характеризується динамічними інноваційними процесами, змінюється погляд на професіограму молодого фахівця. Сьогодні підприємства та організації вимагають від працівників не лише високого рівня професійних знань, а й розвиненої культури комунікації, здатності до самоорганізації, гнучкості та цифрової адаптивності.

В українському освітньому просторі ключовим інструментом розв'язання цієї проблеми стала реформа «Нова українська школа», методологічну основу якої становить саме компетентнісний підхід [7]. Державний стандарт базової середньої освіти чітко визначає не лише ключові компетентності, а й *наскрізні вміння*, що є відповідником поняття *soft skills* [2]. Серед них особлива увага приділяється критичному та системному мисленню, творчості, ініціативності, вмінню конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики та приймати рішення. Таким чином, реформа НУШ законодавчо закріплює перехід від репродуктивного навчання до формування життєстійкої особистості [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні витоки концепції «soft skills» та їхній вплив на життєвий успіх особи мають глибоке підґрунтя у світовій науці. Вперше цей термін у межах розробок Континентального командування армії США (1968–1972 рр.) увели П. Вітмор та його колеги, з'ясувавши, що ефективність військових залежить не лише

від технічних знань, а й від уміння керувати людьми, комунікації та лідерства [10]. Згодом лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Гекман довів фінансову та соціальну цінність м'яких навичок, обґрунтувавши, що самодисципліна, наполегливість і надійність мають вирішальний вплив на рівень заробітку й працевлаштування [5]. Знаковим у цьому контексті стало спільне дослідження Гарвардського університету, Фонду Карнегі та Стенфордського дослідницького центру, що виявило чітку пропорцію: 85 % професійного успіху забезпечують саме «soft skills», і лише 15 % припадає на жорсткі технічні знання [10]. Сучасні науковці одностайні в тому, що м'які навички допомагають особистості ефективно вчитися, будувати стосунки та адаптуватися до умов швидкої зміни технологій.

В українському науковому дискурсі проблема формування та розвитку м'яких навичок у межах компетентнісного підходу перебуває в центрі уваги багатьох фахівців. Зокрема, питання діагностики наскрізних умінь в умовах Нової української школи висвітлено у працях Л. Гриневич, О. Лінник, І. Старагіної; системність соціоемоційного розвитку обґрунтовано А. Синицею; значущість цих навичок для професійного становлення й педагогічної практики розкрито К. Волинець і С. Находж. Дидактичний інструментарій та особливості формування культури комунікації стали предметом пошуків Т. Черкасової та О. Курінного.

Практичний стан сформованості наскрізних умінь в українських підлітків виміряно Державною службою якості освіти та *EdCamp Ukraine* у межах глобального дослідження соціально-емоційних навичок під егідою ОЕСР. Результати цього моніторингу продемонстрували високу стресостійкість, оптимізм та неочікувано низький рівень шкільної тривожності в українських дітей попри виклики повномасштабної війни [3].

Окремим напрямом вітчизняних розвідок є визначення виховного потенціалу конкретних навчальних предметів. Так, З. Возна доводить, що курс «Громадянська освіта» слугує повноцінним дидактичним тренінгом для наскрізних умінь, розвиваючи критичне мислення, толерантність та навички дискусії [4]. Водночас А. Синиця та О. Воєділова обґрунтовують, що уроки фізичної культури в НУШ є ідеальним майданчиком для розвитку командної взаємодії, лідерства, саморегуляції та емоційної стабільності через рухливі ігри і спорт [9].

Разом з тим, попри значний інтерес науковців до окремих аспектів соціоемоційного навчання, практичний вимір розвитку м'яких навичок на рівні освітнього простору конкретної школи потребує ширшого висвітлення.

Мета статті – презентувати практичний досвід та результати дослідно-експериментальної роботи закладу освіти щодо розвитку м'яких навичок учнів у межах реалізації компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до наказу управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації, на базі комунального закладу загальної середньої освіти «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради» здійснювалася дослідно-експериментальна робота регіонального рівня з теми «Розвиток м'яких навичок учнів в умовах компетентнісного підходу».

Цьому етапу передував досвід колективу у сфері формування соціоемоційних умінь здобувачів освіти різних вікових груп. Зокрема, у закладі реалізовано експериментальну програму «Формування соціально-психологічної компетентності учнів в умовах Школи сприяння здоров'ю». Окрім того, практичним підґрунтям для розгортання нового дослідження став досвід участі у всеукраїнських проєктах «Посилення спроможності педагогів у забезпеченні дієвої профілактики ВІЛ/СНІДу, протидії стигмі й дискримінації» (за підтримки Глобального фонду) та «Зміцнення потенціалу Всеукраїнської спілки вчителів і тренерів для поліпшення доступу до якісних послуг з профілактики ВІЛ/СНІДу у діяльності Шкіл, дружніх до дитини» (за підтримки Європейського Союзу). Важливу роль у напрацюванні методичного інструментарію відіграли також соціальні ініціативи «Fair Play – Чесна гра» та «Вчимося жити разом».

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у три етапи: діагностико-концептуальний, формувальний та узагальнювальний.

На діагностико-концептуальному етапі творчою групою закладу проведено аналіз змісту наукових розвідок та сучасного педагогічного досвіду, що дозволило уточнити сутність поняття «м'які навички» (soft skills). На основі отриманих даних педагогічний колектив визначив комплекс дидактичних інструментів, спрямованих на соціоемоційний розвиток школярів. Окрім того, з метою фіксації вихідних показників проведено діагностику початкового рівня сформованості наскрізних умінь учнів за допомогою методів анкетування та педагогічного спостереження.

Реалізацію завдань формувального етапу дослідно-експериментальної роботи було спрямовано на інтеграцію визначеного інструментарію в освітній процес гімназії. З метою створення цілісної та безперервної системи соціоемоційного розвитку здобувачів освіти, освітню програму закладу розширили комплексом спеціальних курсів за вибором та факультативів, диференційованих за віковими категоріями учнів. Зокрема, відповідно до програми дослідно-експериментальної діяльності, у практику роботи закладу було впроваджено такі курси:

– у початковій школі – курс «Цікаве спілкування», орієнтований на первинну соціалізацію та розвиток базових комунікативних умінь;

– у 5-х та 7-х класах – модуль «Пізнай себе» в межах факультативного курсу «Я – особистість», спрямований на самоусвідомлення та емоційну саморегуляцію підлітків;

– у 8-х класах – «Практикум з розвитку м'яких навичок», присвячений відпрацюванню практичних навичок тайм-менеджменту та командної взаємодії, а також курс «Розвиток м'яких навичок на уроках англійської мови», що поєднує мовну практику з тренінгом *soft skills*;

– у 9-х класах – форум-театр та курс «Зроби свій вибір – стань успішним», спрямований на профорієнтацію та життєве самовизначення випускників базової школи.

Дієвим інструментом соціального моделювання у закладі освіти став форум-театр «Прості історії». Його суть полягає в тому, що школярі розігрують коротку сцену, яка ілюструє актуальну соціальну проблему чи конфлікт (цькування, непорозуміння з батьками, тиск однолітків). Важливо, що учні безпосередньо долучені до всіх етапів створення вистави: написання сценарію, добору музичного супроводу та виготовлення реквізиту. Це забезпечує глибоке занурення в проблему, розвиток проєктного мислення, креативності та лідерських якостей підлітків у процесі командної взаємодії. Наприклад, під час показу вистави про нестачу уваги у стосунках із батьками, глядачі звернули увагу на те, що донька не вміла ініціювати розмову та швидко здавалася під тиском батьківського «завтра поговоримо». Під час інтерактивного обговорення учні запропонували три варіанти конструктивних «Я-висловлювань» для емпатійного залучення дорослого до діалогу, які було тут же апробовано на сцені для відновлення контакту.

Під час проведення уроків і позакласних заходів педагоги гімназії активно застосовували рольові ігри та симуляції. Ці методи дозволили школярам моделювати типові життєві ситуації, вчитися адаптуватися до нових обставин, конструктивно вирішувати конфлікти й удосконалювати комунікативні навички в безпечному освітньому середовищі. Особливо ефективним цей інструментарій виявився у таких напрямах:

– на уроках іноземної мови – як засіб зниження мовного бар'єра, подолання стресу та адаптації учнів до реального іншомовного спілкування за допомогою діалогічних рольових ігор;

– на заняттях із літератури – через елементи театралізації, що передбачали самостійне моделювання учнями діалогів та відпрацювання психологічних образів персонажів;

– на уроках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» – під час аналізу й моделювання конфліктів, де обігрування складних або тривожних життєвих ситуацій сприяло зняттю психологічної напруги, розвитку емпатії, пошуку оптимальних моделей поведінки;

– у профорієнтаційній роботі – через сюжетно-рольові ігри, присвячені різноманітним професіям, що суттєво допомогло школярам у процесі професійного самовизначення.

У роботі зі старшокласниками вагоме місце посіли шкільні дебати та дискусії. Вони спрямовані на формування навичок аргументації, активного слухання та аналітичного мислення, що стимулює молодь розглядати альтернативні погляди на складні суспільні проблеми. Наприклад, під час дебатів на тему «Чи доцільно доповнювати навчання технологіями ШІ?» ліцеїсти продемонстрували вміння глибоко аналізувати проблему. Команда «ствердження» наголошувала на перевагах цифровізації: доборі матеріалів під індивідуальний темп учня та економії часу для самоосвіти. Натомість команда «заперечення» вказувала на ризики: брак живого спілкування та загрозу втрати емоційного інтелекту в цифрову епоху. Така дискусія допомогла підліткам вийти за межі звичного сприйняття гаджетів, зважати на етичні питання та шукати баланс між технологіями й людською емпатією.

Важливим здобутком формувального етапу стало розроблення та апробація педагогами гімназії цілісного банку проблемних тем для учнівських дискусій. Паралельно учасники творчої групи уклали методичні рекомендації щодо організації та ефективного проведення таких заходів.

Поряд із дискусійними методами, невіддільною складовою експериментальної роботи став розвиток самоаналізу гімназистів. Відтак системне включення інструментів зворотного зв'язку в освітній процес є базовою умовою для формування в учнів усвідомленості, розуміння власних емоцій, а також бачення своїх сильних і слабких сторін. Відповідно до концептуальних засад Нової української школи, педагоги гімназії застосовують рефлексивні методи на кожному уроці, забезпечуючи розвиток наскрізних умінь самоконтролю та об'єктивного оцінювання власної діяльності здобувачів освіти.

У межах експерименту систематизовано й апробовано відповідні прийоми, диференційовані за віковими групами та функціональним призначенням.

Прийоми емоційно-настроєвої рефлексії. Ці інструменти спрямовано на фіксацію соціоемоційного стану школярів на різних етапах заняття:

– Картки емоцій (початкова школа) – вибір дітьми зображення смайлика або казкового героя, що відображає їхній настрій. Це дозволяє вчителю оперативно відстежувати динаміку класу протягом уроку.

– Колірна експрес-діагностика за Люшером (початкова школа, 5–6 класи) – визначення емоційного клімату за допомогою кольорових смужок. Учні фіксують обраний колір у зошитах, а створення

спільного «панно настрою» на дошці унаочнює загальну атмосферу в колективі на початку та наприкінці заняття.

– «Дерево творчості» – інтерактивна методика, де гімназисти візуалізують результативність своєї праці через символічні елементи: плоди (робота пройшла корисно й плідно), квітка (завдання виконано на достатньому рівні), зелений листок (процес викликав певні труднощі), жовтий листок (матеріал залишився незрозумілим).

Рефлексія діяльності та когнітивний розвиток. Сучасні освітні технології передбачають, що учень має не лише засвоїти зміст матеріалу, а й осмислити власні алгоритми дій. Набуваючи навичок самоаналізу, здобувачі освіти навчаються свідомо відповідати на ключові запитання: «Що я робив?», «З якою метою?», «Чому саме у такий спосіб?», «Який результат отримано?» та «Який варіант вирішення є оптимальним?»

Для оцінювання активності учнів та самокорекції прогалин у знаннях на заключному етапі уроків запроваджено практичні інструменти:

«Сходинки успіху». На початку уроку діти креслять у зошитах вертикальну шкалу, де кількість сходинок відповідає кількості запланованих завдань. Протягом заняття школярі самостійно зафарбовують відповідні рівні, що наочно демонструє їхній поступ до фінального результату.

«П'ять пальців». Експрес-аналіз, за яким гімназисти асоціюють кожен палець піднятої долоні з відповіддю на конкретне рефлексивне запитання:

1. Великий: Що нового я дізнався?

2. Вказівний: Який момент був найцікавішим?

3. Середній: Що виявилося складним для розуміння?

4. Безіменний: Що я міг би виконати краще?

5. Мізинець: Чим із почутого я поділюся з рідними та друзями?

Наприклад, під час рефлексії «П'ять пальців» наприкінці уроку з курсу «Цікаве спілкування» третьокласники продемонстрували високу щирість. Аналізуючи відповіді на запитання мізинця (*«Чим я поділюся з рідними?»*), понад 70 % дітей висловили бажання навчити батьків правил активного слухання, про які вони щойно дізналися в класі. Такий зворотний зв'язок доводить, що учні не просто механічно засвоюють матеріал, а готові переносити отримані м'які навички з освітнього простору в повсякденне життя.

Важливим інструментом посилення кадрового потенціалу експерименту стало підвищення кваліфікації вчителів. Так, у 2025 році колектив гімназії пройшов навчання за програмою соціоемоційного навчання «Зерна», спрямованою на розвиток гнучких навичок та підтримку благополуччя дітей і **колег**. Набуті теоретичні знання й практичні кейси стали основою щоденної освітньої практики. Вчителі активно впроваджують рекомендовані активності. Вони орієнтовані на формування п'яти базових компонентів компетентності учнів: самоусвідомлення, самоконтролю, соціальної обізнаності, навичок побудови стосунків та відповідального прийняття рішень. Наприклад, під час виконання вправи «На моїй піці» (модуль «Самоусвідомлення») школярі малювали шматочки улюбленої страви, де кожен інгредієнт символізував їхні сильні сторони чи захоплення. Під час презентації малюнків діти тренували навички активного слухання та запам'ятовування фактів про своїх товаришів, щоб потім без помилок відтворити інформацію у колі. Такий формат допоміг підліткам краще зрозуміти себе, розвинути емпатію та на практиці відпрацювати доброзичливу взаємодію в колективі.

Водночас формування наскрізних умінь потребує виходу за межі класної кімнати й перевірки набутих умінь у реальних життєвих ситуаціях. Саме тому потужним середовищем практичного розвитку м'яких навичок учнів у межах дослідно-експериментальної роботи стала волонтерська діяльність. Участь у доброчинних ініціативах дозволяє школярам реалізувати потреби у соціальному визначенні та самовираженні, відчути переваги колективної взаємодії, виявити лідерські якості та повірити у власні сили.

Різноманітність форм волонтерського руху в КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради» забезпечує побудову індивідуальної траєкторії соціоемоційного розвитку для кожного здобувача освіти відповідно до його нахилів:

– спортивно-оздоровчий напрям – організація масових заходів (фестивалів, спортивних конкурсів, «Веселих перерв» для початкової школи) ефективно розвиває в учнівської молоді навички управління часом, логістики та командної координації;

– національно-патріотичний вектор – проведення тематичних просвітницьких годин («Є така професія – захищати Батьківщину!») та масштабних акцій («Україна – єдина країна») закладає міцний фундамент громадянської ідентичності та національної свідомості;

– соціальне проєктування та підтримка Збройних Сил України – системні доброчинні проєкти («Зігрій солдата», «Великодній кошик для воїна», «Лист захиснику», «Малюнок на фронт», «Подаруй солдату новорічне свято», виготовлення оберегів, плетіння маскувальних сіток) стали щоденним виявом високої соціальної відповідальності, патріотизму та дієвої емпатії;

– креативне волонтерство та фандрейзинг – благодійні майстер-класи, створення артоб'єктів за донати, акції «Павербанк позитиву» та безпрограшні лотереї навчають підлітків основ соціального

підприємництва, фінансової грамотності та проєктного менеджменту [8].

Особливим напрямом соціоемоційного виховання учнівської родини Луцької гімназії № 12 є захист тварин та екологічна відповідальність. Він дозволяє перенести теоретичні знання про гуманність у площину конкретних суспільно корисних справ:

– участь у Всеукраїнській акції «Happy Гав для Сірка» (від БФ «Щаслива лапа») стала реальним іспитом на небайдужість. Спільними зусиллями учнів, батьків та педагогів зібрано й передано понад 40 кг корму для підопічних ГО «Мокрий носик», що сприяло формуванню в школярів відповідальності за життя безпритульних тварин [1];

– проведення Міжнародного уроку доброти та активне долучення до флешмобу «Лапка підтримки» перетворюють освітній процес на живий суспільний діалог. Через інтерактивні рольові ігри, презентації власних домашніх улюбленців та творчі воркшопи у дітей формується стійка культура гуманного поводження з живим світом;

– створення мистецьких історій про життя вуличних тварин дозволяє підліткам публічно висловлювати власну громадянську позицію за допомогою артоб'єктів, розвиваючи креативність як невід'ємну частину *soft skills* [8].

Таким чином, розгалужена система волонтерських ініціатив у гімназії перетворила благодійність із одноразових акцій на постійно діючий інструмент для формування життєстійкості підлітків. Участь у цих проєктах дозволила учням відчути власну суб'єктність – усвідомити, що їхні дії мають реальний вплив на соціум та допомогу країні.

Накопичений протягом діагностико-концептуального та формувального етапів досвід дозволив перейти до фінальної стадії дослідно-експериментальної роботи. Узагальнювальний етап дослідження, що завершився у 2026 році, передбачав підбиття підсумків, моніторинг динаміки розвитку м'яких навичок та формулювання загальних висновків про ефективність упровадженої педагогічної моделі.

Для оцінювання результатів здобувачів освіти було застосовано комплексний діагностичний інструментарій, що включав повторне анкетування, метод ситуаційних кейсів та метод незалежних експертних оцінок (із залученням класних керівників, практичного психолога, соціального педагога закладу).

Аналіз отриманих даних засвідчив позитивні зміни за всіма визначеними критеріями соціоемоційного розвитку школярів. Особливо виразну динаміку зафіксовано за такими наскрізними вміннями:

– Комунікативна компетентність та командна взаємодія: завдяки впровадженню інтерактивних курсів та форум-театру «Прості історії» учні продемонстрували значно вищий рівень емпатії, здатність конструктивно аргументувати власну позицію та знаходити компромісні рішення в процесі групової роботи.

– Критичне й системне мислення: використання банку проблемних тем для дискусій та дебатів дозволило підліткам розвинути навички аналізу інформаційних потоків, розпізнавання маніпулятивних впливів та формування власної незалежної думки на основі верифікованих фактів.

– Саморегуляція: впровадження прийомів рефлексії та інтеграція програми «Зерна» сприяли підвищенню рівня самоусвідомлення учнів, їхньої здатності розуміти власні емоційні стани, здійснювати адекватне самооцінювання індивідуальних досягнень та свідомо коригувати свою освітню діяльність.

– Соціальна відповідальність та громадянська активність: активне залучення здобувачів освіти до волонтерської діяльності, екологічних та доброчинних ініціатив сприяло підвищенню рівня їхньої життєвої самозарадності.

Висновки. Таким чином, результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що цілеспрямована інтеграція спеціальних курсів, інтерактивних методів соціального моделювання та рефлексивних практик в освітній простір КЗЗСО «Луцька гімназія № 12 Луцької міської ради» забезпечує ефективний розвиток м'яких навичок учнів в умовах компетентнісного підходу Нової української школи. Напрацьовані методичні матеріали та банк дидактичних інструментів можуть бути рекомендовані для впровадження у практику роботи інших закладів загальної середньої освіти.

Використані джерела

1. Благодійний фонд «Щаслива лапа» (Happy Paw). Офіційний сайт. Проєкт «Біоетика». URL: https://surl.li/tfjlkm
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://surl.lt/ouboul
3. Дослідження соціально-емоційних навичок учнів: відповіді організаторів. URL: https://surli.cc/urmewp
4. Возна З. Формування м'яких навичок в учнів засобами змісту курсу «Громадянська освіта». URL: https://surl.li/yevvqi
5. Жукова А. Розвиток м'яких навичок (soft skills) як компонент професійної самоосвіти фахівців центрів життєстійкості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2026. Вип. 1 (58). С. 45–50. URL: https://surl.li/khhgbp
6. Закон України «Про освіту». URL: https://surli.cc/hexxyx
7. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://surl.li/aiuajt
8. Освітній проєкт «Громадянська освіта 360°: навички для життя» : зб. матеріалів доповідей (статей, тез) круглого столу (м. Луцьк, 20 березня 2026 р.). Луцьк : ВІППО, 2026. 80 с.
9. Синиця А. О., Воєділова О. М. Актуальність розвитку м'яких навичок дітей молодшого шкільного віку на уроці фізичної культури. URL: https://surl.li/umslvu
10. Хорунжий С. Hard skills – Soft skills: чому і як важливо навчатися. URL: https://surl.li/pcmryg
11. Що таке Soft Skills і як їх покращити? URL: https://surl.li/ehchum